

Zin en onzin van cijfers

Kitty Roggeman

Recensie: Roger Standaert: *De Becijferde School, Meetcultus en meetcultuur*, Acco, Leuven Den Haag, 2014.

Met en is weten? Hangt ervan af wat men meet, hoe men meet, wat men wil weten en wat men met die wetenschap doet, stelt onderwijskundige Roger Standaert in zijn nieuwste boek "De Becijferde School". Voorwerp van zijn onderzoek en kritische blik is de steeds aan belang winnende hype van centrale tests die aanleiding geven tot landelijke en internationale rankings van onderwijsprestaties en kwaliteitsniveaus van scholen, leerlingen en leerkrachten, zoals bijvoorbeeld de Pisa-toets van de OESO.

Steeds meer wordt onderwijs een business, gedomineerd door marktdenken en management. Schuld daaraan is het oprukkend neoliberale economisch model dat leidt tot een technocratische maatschappij waar onderwijsdoelstellingen, onderwijsorganisatie en kwaliteitsbepaling moeten inpassen. Niet meer het leren staat voorop en de ontlooiingskansen van ieder individu, maar de output in functie van deelname aan de arbeidsmarkt. Onderwijs hoort meer en meer in dienst te staan van de economie en de vrije markt en begrippen als competitiviteit, presteren, rendement domineren de onderwijsvisie van politici en technocraten, ondernemers en bestuurders. De kwaliteit van het onderwijs wordt meer en meer gemeten in functie van wat, en in welke mate, het bijdraagt tot de groei van het bnp van een land, en allerlei metingen en internationale toetsingen leggen een correlatie tussen de kwaliteit en het niveau van onderwijs en de groei en welvaart in een land.

Appelen en citroenen

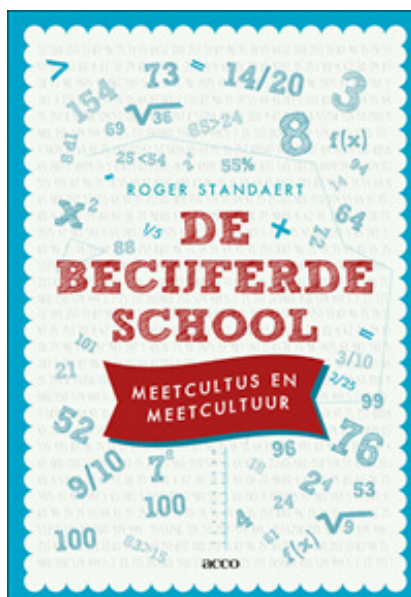
De testen en toetsen die wereldwijd voor dat vergelijkend meten worden uitgewerkt, moeten volgens Roger Standaert met veel omzichtigheid worden gebruikt. Volgens hem gaat het al te vaak om een vergelijking tussen appels en citroenen, en hij kan zich helemaal niet vinden in de interpretaties van de resultaten, zoals dat volop in de media en door politici en bestuurders allerhande gebeurt. Om te beginnen is er absoluut geen eenduidige visie op kwaliteit, noch op het macroniveau van het onderwijsbeleid, noch op het mesoniveau van onderwijsinstellingen, noch op het niveau van leerlingenprestaties. Welke doelstellingen streeft het onderwijs het beste na, hoe wordt een school het beste gerund, wat is noodzakelijke basiskennis voor leerlingen? Volgens Standaert kunnen hier geen universele lijnen uitgezet worden die voor alle landen, culturen, bevolkingsgroepen gelden. Alles moet gezien

worden in de concrete context van de maatschappelijke noden van een bepaald land, streek, cultuur.

Een rijk, sterk geïndustrialiseerd land met een groot onderwijsbudget kan heel andere doelstellingen vooropstellen dan een arm ontwikkelingsland met een beperkt budget dat slechts tegemoet kan komen aan de meest dringende noden. Onderwijsorganisatie en -prestaties laten zich niet vergelijken en een ranking, zoals het Pisa-onderzoek opstelt, heeft geen enkele zin volgens Standaert.

Toetsenindustrie

Een tweede groot bezwaar tegen de meetcultus ziet Standaert in de twijfelachtige waarde van de centrale en internationale toetsen. In het hoofdstuk Meten en Evalueren gaat hij uitgebreid in op het meetbaarheidsdenken en de valkuilen van het kwalitatieve meten en de observatieschalen die gehanteerd worden. Wat wordt er gemeten, hoe wordt er gemeten en in functie waarvan? Zowel centrale toetsen die vaak tot doel hebben scholen te vergelijken en een hit-parade op te stellen, als internationale metingen die leiden tot een ranking van landen, vinden geen genade in de ogen van de auteur omwille van het vaak arbitrair karakter van de benchmarks (maatstaven) en de kennis(onderdelen) die gemeten worden. Zo klaagt hij bijvoorbeeld het 'vakkenfetisjisme' aan dat een hiërarchie opstelt van belangrijke vakken en het wenselijk te bereiken kennisniveau, en meer vormende aspecten en competentieverwerving als secundair beschouwt of gewoon niet mee opneemt.

Oorzaak van dit enge meten is volgens Standaert, ten eerste, een marktgericht onderwijsdenken, en, ten tweede, een bloeiende toetsenindustrie waar wereldwijd zeer veel geld mee verdiend wordt en die niet zelden ingebed is in de vrije markt en het managementdenken. Vooral in de VS blijkt er een boeiende business van toetsenproducenten te bestaan die over invloedrijke kanalen beschikken om de resultaten van hun onderzoeken wijd te verspreiden en ingang te doen vinden in de media en bij beleidsmakers die daar vak kritiekloos mee aan de slag gaan.

Belang van indicatoren

Ondanks deze kritiek staat Standaert niet per definitie negatief tegenover tests die meten en evalueren. Zolang ze niet gebruikt worden om rankings op te stellen, ziet hij wel heil in peilings-toetsen die indicaties kunnen geven over de kwaliteit en de mate waarin een reeks doelstellingen in het onderwijs wel of niet voldoende bereikt worden en waar en op welke wijze men remediërend kan optreden. Een pleidooi houdt hij daarbij voor het CIPO (Context, Input, Process, Output) model dat ook rekening houdt met allerlei 'proxies' (randvoorwaarden en omgevingsfactoren) en een zinvol instrument kan zijn voor het begeleiden van zelfevaluatie van scholen en beleidsinstanties. Zulke benadering maakt mogelijk dat wat niet meteen meetbaar is, niet naar de achtergrond verdwijnt, en dat er ernstiger wordt nagedacht over maatstaven en methodes waarmee men meet.

Alhoewel vlot geschreven blijft dit boek toch wat droge materie (bijvoorbeeld de uitweidingen over diverse meettechnieken, het opstellen van evaluatie- en observatieschalen, vergelijken van statistieken) en richt het zich toch eerder naar de onderwijsspecialist die zich specifiek in dit domein wil verdiepen. Voor de leek die zich toch kritische vragen stelt bij al dat toetsen en die ranglijstjes van meer of minder kwaliteitsvolle onderwijspraktijken, had een flink artikel volstaan. Misschien zou Standaerts interessante analyse dan meer weerklink gevonden

hebben bij een breder publiek én in de media die nu toch vrij slaafs meegaan in een overtrokken belang dat gehecht wordt aan de rankings en toetsingen. Maar dat hij ook dat aantoonst en ondergraaft, is een grote verdienste, en hopelijk vindt het boek wél weerklink in onderwijsmilieus. Zeker bezorgen aan de nieuwe minister Hilde Crevits!